

Литвинчук Наталя Борисівна

старший викладач,
кафедра педагогіки та психології професійної освіти,
факультет лінгвістики та соціальних комунікацій,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

natalia.lytvynchuk@npp.nau.edu.ua

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

***Анотація.** Стаття присвячена результатам дослідження розвитку комунікативних здібностей у студентів – майбутніх психологів. Підкреслено ключове значення комунікативних здібностей серед інших професійних здібностей психолога. Зазначені підходи, за допомогою яких можна сприяти подальшому розвитку комунікативних здібностей та удосконаленню комунікативних навичок.*

***Ключові слова:** комунікативні здібності, майбутні психологи, практичні психологи, професійні здібності, професійна підготовка.*

***Annotation.** The article is devoted to the results of research on the development of communication skills in students - future psychologists. The key importance of communication abilities among other professional abilities of a psychologist is emphasized. The specified approaches, with the help of which it is possible to contribute to the further development of communication abilities and improvement of communication skills.*

***Key words:** communication skills, future psychologists, practical psychologists, professional skills, professional training.*

Вступ. Головною метою вищої освіти є підготовка професіоналів з високим рівнем кваліфікації. З огляду на зміни, які відбуваються у нашому суспільстві, питання професійної підготовки фахівців у різних сферах діяльності потребують постійної уваги.

Підготовка майбутніх фахівців повинна сприяти розвитку компетенцій, що є необхідними для виконання професійних обов'язків. Така підготовка має забезпечити: адаптацію до швидких змін у професійній сфері, враховуючи нові технології та методи; отримання практичного досвіду через стажування, практики та проекти; розвиток здатності до критичного мислення (аналізу, оцінки та прийняття рішень у професійній діяльності); формування соціальної відповідальності; виховання у студентів розуміння етичних норм; підготовку до самостійної роботи; формування навичок самонавчання та самоосвіти, що важливо для професійного розвитку.

Мета статті – розкрити розвиток комунікативних здібностей у майбутніх психологів.

У процесі дослідження нами була використана **методика** «Діагностика комунікативних та організаторських здібностей (КОС-2)».

Результати дослідження. Виходячи зі специфіки професійної діяльності психолога, можна зазначити, що *необхідними здібностями для фахівців цієї галузі є:*

1. Аналітичні здібності: психолог повинен вміти аналізувати інформацію, інтерпретувати результати досліджень і спостережень, а також виявляти закономірності у поведінці та емоційних реакціях клієнтів.

2. Комунікативні навички: ефективне спілкування є критично важливим. Психолог має вміти слухати, задавати відкриті запитання та створювати атмосферу довіри, що сприяє відкритості клієнтів.

3. Емпатія: здатність співпереживати та розуміти емоції інших людей дозволяє психологу встановити глибокий контакт з клієнтами, що є обов'язковим для ефективної терапії.

4. Критичне мислення: психолог має оцінювати інформацію об'єктивно, виявляти упередження та оцінювати ефективність різних терапевтичних підходів.

5. Етичні принципи: професійна етика є невід'ємною частиною роботи психолога. Знання етичних стандартів і дотримання їх є необхідними для забезпечення безпеки та добробуту клієнтів.

6. Здатність до самоаналізу: психолог має бути здатним до саморефлексії, що дозволяє йому усвідомлювати власні емоції, упередження і їхній вплив на професійну діяльність.

7. Гнучкість та адаптивність: в умовах різноманітних психологічних проблем і потреб клієнтів, психолог повинен бути здатним адаптувати свої методи і стратегії.

8. Науковий підхід: здатність до дослідження та використання наукових методів є важливою для розвитку і вдосконалення практики психології.

На наш погляд, ключовими для успішної практичної діяльності психологів є передусім комунікативні здібності. Специфікою професії психолога є вміння ефективно спілкуватися з людьми, знаходити індивідуальний підхід до кожної людини, розуміти бажання, емоції, стани, потреби і цілі співрозмовника, аналізувати поведінку людей, продуктивно взаємодіяти, зберігати емоційну стійкість у невизначених ситуаціях, конструктивно розв'язувати конфлікти [1].

Комунікативні здібності відіграють ключову роль у процесі діагностики, терапії та консультивання. Вміння ефективно спілкуватися дозволяє психологу створювати довірчі стосунки з клієнтами, без чого неможлива успішна терапія. Зокрема, активне слухання, емпатія та здатність до вербальної та невербальної комунікації сприяють кращому розумінню потреб клієнта та його емоційного стану.

Комунікативні здібності психолога – це комплексна психологічна якість, яка об'єднує загальні риси, важливі для успіху в будь-якій професійній сфері, та специфічні риси, що забезпечують ефективне виконання професійних завдань.

Ці здібності проявляються у взаємодії психолога з іншими людьми, передачі інформації та реалізації управлінського чи іншого впливу [5, с. 119].

Практична діяльність психологів доводить, що фахівці, які мають розвинуті комунікативні навички, досягають вищих результатів у роботі з клієнтами, надаючи їм ефективну психологічну допомогу. Клієнти відчують підтримку і розуміння, що підвищує їхню готовність відкриватися та працювати над своїми проблемами. Ефективна комунікація сприяє зменшенню стресу. Вміння спілкуватися допомагає психологам уникати конфліктів і непорозумінь. Завдяки розвитку комунікативних здібностей налагоджуються контакти з колегами, спеціалістами, а це, у свою чергу, відкриває нові можливості для співпраці та розвитку.

У наш час, коли психологічні проблеми стають все більш поширеними та гострими, розвиток комунікативних здібностей є ключовим для забезпечення ефективної допомоги людям.

Розвиток комунікативних здібностей залежить від кількох факторів:

1. Соціальне середовище: взаємодія з різними людьми, культура і традиції впливають на стиль спілкування.

2. Вік: діти розвивають комунікативні навички в процесі навчання і взаємодії з оточенням. В дорослому віці ці навички можуть покращуватися або змінюватися.

3. Освіта: формальне навчання і тренінги допомагають покращити мовні та міжособистісні навички.

4. Особистісні особливості: темперамент, впевненість у собі, емоційний інтелект можуть впливати на здатність спілкуватися.

5. Практика: регулярне використання комунікативних навичок у різних ситуаціях допомагає їх розвивати.

6. Технології: використання соціальних мереж та інших комунікаційних платформ змінює спосіб взаємодії.

Всі зазначені фактори взаємодіють між собою, формуючи унікальний стиль комунікації кожної особи.

Комунікативна діяльність у широкому розумінні є соціальним процесом, який полягає в налагодженні зв'язків і взаємовідносин між людьми через обмін різними видами діяльності, їхніми результатами, інформацією, ідеями та цінностями. Вона має системно-інтегративний характер, що особливо яскраво проявляється в освітній і професійно-педагогічній сферах [4].

Ми погоджуємося з думкою Рубеля О. М. і Балашова Е. М., які стверджують, що найактивніше формування комунікативної сфери особистості відбувається в студентському віці, коли вже створено базові умови для ефективного спілкування, закладено фундамент для розвитку, але водночас існує значний потенціал для подальшого вдосконалення [4].

Розвиток комунікативних здібностей студентів сприяє формуванню комунікативної компетентності особистості, а це, в свою чергу, зумовлює зростання креативності та самостійності у молоді, допомагає їй у професійному та особистісному самовизначенні, сприяє становленню психолога-професіонала з нестандартним мисленням, а також підвищує рівень відповідальності за результати їхньої роботи [3].

З метою виявлення рівнів розвитку комунікативних здібностей у майбутніх психологів нами було проведено дослідження серед здобувачів вищої освіти 053 спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія» та «Практична психологія». У дослідженні взяли участь 105 студентів 2 курсу Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету.

Результати дослідження представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати дослідження комунікативних здібностей за методикою «Діагностика комунікативних та організаторських здібностей»

Рівні розвитку комунікативних здібностей	Кількість респондентів (у %)
Дуже низький	6
Низький	27
Середній	23
Високий	30
Найвищий	14

З таблиці видно, що 33% респондентів мають дуже низький (6%) і низький (27%) рівні розвитку комунікативних здібностей. Такі студенти не налаштовані на спілкування, полюбляють проводити час на самоті. Для них проблематично встановлювати контакти з незнайомими людьми. У нових соціальних групах чи колективах вони відчують дискомфорт і скутість. Вони не відстоюють власну точку зору і важко переживають образи. Такі особи рідко виявляють ініціативу та схильні уникати самостійного прийняття рішень.

Середній рівень розвитку комунікативних здібностей характерний для 23% респондентів. Це свідчить про те, що такі особистості виявляють потребу у міжособистісних контактах, не обмежують кола своїх знайомств, активно захищають свої позиції, проте їхні схильності не характеризуються високою стабільністю. У таких студентів комунікативні здібності тільки формуються і покращити їх можливо тільки за умов постійного розвитку.

У майже третини респондентів (30%) виявлено високий рівень розвитку комунікативних здібностей. Такі студенти ефективно адаптуються до нових умов, швидко налагоджують соціальні зв'язки, проявляють бажання розширити своє коло знайомств, активно підтримують близьких і друзів, демонструють ініціативу в комунікації та здатність приймати рішення в складних та нестандартних ситуаціях.

Найвищий рівень розвитку комунікативних здібностей було виявлено у 14% респондентів. Дані свідчать про наявність у зазначених осіб потреби у спілкуванні. Вони здатні швидко адаптуватися до складних ситуацій і демонструють природну впевненість і невимушеність серед незнайомих людей. Ці індивіди проявляють ініціативність, приймають самостійні рішення, відстоюють свої погляди та прагнуть до реалізації власних ідей. Вони здатні проявляти наполегливість в діяльності, вміють організовувати і мотивувати людей.

Висновки. Виходячи з розуміння важливості розвитку комунікативних здібностей у студентів (майбутніх психологів) і констатування належного рівня розвитку тільки у 44% респондентів, вважаємо за потрібне підкреслити

необхідність подальшого удосконалення навичок комунікації у здобувачів вищої освіти. На наш погляд, для сприяння цьому можна запропонувати наступне:

1. Практика активного слухання: зосереджене слухання, що включає вміння реагувати на емоції та потреби співрозмовника.

1. Фокусування на тому, що говорить співрозмовник, формулювання питань, уточнень, підведення підсумку з почутого.

2. Читання і обговорення книг, статей. Розширення словникового запасу. Перегляд фільмів, формулювання своїх вражень, думок, обговорення їх з іншими.

3. Виступи на публіці: участь у публічних виступах, дискусіях, дебатах. Це допоможе подолати страх і покращити навички виступу.

4. Вдосконалення невербальних комунікацій: контроль за своєю жестикуляцією, мімікою, позами.

5. Групові заняття: участь в різних спільнотах, де можна взаємодіяти з іншими людьми.

6. Саморефлексія: аналіз своїх помилок і досягнень.

7. Зворотний зв'язок: регулярне отримання конструктивного зворотного зв'язку від викладачів та одногрупників, що допомагає усвідомити свої сильні та слабкі сторони.

8. Тренінги з емоційного інтелекту: заняття, спрямовані на розвиток самосвідомості, емпатії та навичок регуляції емоцій.

9. Волонтерська діяльність: участь у соціальних проектах та волонтерських програмах, що дозволяє практикувати комунікацію з різними групами людей.

10. Психологічні семінари та конференції: участь у заходах, де студенти можуть обмінюватися досвідом і навчатися у професіоналів.

11. Вивчення іноземних мов.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у моніторингу рівня розвитку комунікативних здібностей студентів – майбутніх психологів в наступні роки навчання.

Список використаних джерел

1. Демченко Н.І., Литвинчук Н.Б. Проблеми формування комунікативної компетентності у майбутніх практичних психологів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія.* 2018. Вип. 13(1). С. 9 - 13.
2. Іваненко І.В. Комунікативні здібності майбутніх психологів: фактори формування та розвитку. *Педагогічний дискурс: збірник наукових праць.* 2020. № 27. С. 170-180. URL:
3. Кошонько Г., Лужецька О. Професійна комунікативна компетентність психолога як умова його успішної діяльності. *Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки.* 2018. № 2 (10). С. 102–114. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/f6a26783-b6bb-4fee-8455-f7a981fb2747> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Рубель О. М., Балашов Е. М. Вплив розвитку комунікативних здібностей під час навчання студентів-майбутніх психологів на їхню подальшу професійну діяльність. *The 9th International scientific and practical conference «Modern research in world science» (November 28-30, 2022) SPC «Sci-conf.com.ua», Lviv, Ukraine.* 2022. С. 1117 - 1123. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-28-30.11.2022.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).
5. Смовж, М., Балабушка, Є., Петрушина, М. Особливості розвитку комунікативних здібностей психологів. *Вісник Національного університету оборони України.* 2023. Вип.74(4). С. 119 - 129. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/279913/276316> (дата звернення: 16.10.2024).